KAPITTEL 6

Rom for selvhjelp. Sosialt entreprenørskap og offentlig–frivillig samarbeid

Ånund Brottveit
KIFO – Institutt for kirke-, regions- og livssynsforskning

Abstract: This chapter describes and analyses how self-help in groups was introduced in a rural municipality in Northern Norway. The location has drawn national attention because local forces managed to establish a clearinghouse for self-help groups (LINK) based on Self-help Norway's principles at an early moment in the organization's history. The case of "Selvhjelpshuset LINK" is analyzed with theories of social entrepreneurship and social innovation and field-theory. The legacy of Selvhjelpshuset LINK may give us some lessons on the social entrepreneur's central role when it comes to introduce and implement social innovations, the potential for resource allocation – in terms of economic, social, cultural and symbolic capital. It also draws attention to the dynamics of collaboration between civil society actors and municipal and state government agents. A dimension that has been the focus for studies of new forms of governance.

Keywords: social entrepreneur(ship), social capital, field, social technology, implementation network, governance

Innledning

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på hvordan selvhjelpsgrupper ble introdusert og fikk innpass i en mindre, rural kommune i Nord-Norge. Utgangspunktet var et spørsmål om hvorfor man lykkes i ett lokalsamfunn, mens det oppleves som nesten umulig et annet sted? Dette ledet meg videre til nye spørsmål om betydningen av *sosialt entreprenørskap* og betingelser for lokal sosial innovasjon på velferdsområdet (Førde & Borch, 2010).

Sitering av dette kapittelet: Brottveit, Å. (2019). Rom for selvhjelp. Sosialt entreprenørskap og offentlig–frivillig samarbeid. I Å. Brottveit & M. Feiring (Red.), *Samarbeid om selvhjelp. En antologi om den nye selvhjelpsbevegelsen i Norge* (s. 139–165). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. https://doi.org/10.23865/noasp.68.ch6
Lisens: CC BY 4.0

Selvhjelpshuset LINK er et eksempel med overføringsverdi til andre lokalsamfunn når det gjelder hvilken rolle sosiale entreprenører ofte spiller i forbindelse med sosial innovasjon, hvordan implementeringsprosesser kan forstås i et felt-perspektiv, og hvordan denne formen for offentlig–frivillig samarbeid om folkehelse også kan sees som et eksempel på nye offentlige styringslogikker.

Hensikten med denne studien er å fokusere på allmenne utfordringer ved innovasjon og sosialt entreprenørskap i lokalsamfunn. Kapittelet vil også berøre spesielle utfordringer knyttet til å opprette selvhjelpsgrupper i små gjennomsiktige samfunn, men dette behandles mer inngående i et annet kapittel (se kapittel 2).

På lokalplanet er det viktig å forstå bedre hva slags «mekanismer» som kan utløses når «noe nytt» forsøkes implementert: Hva er årsaker til at et prosjekt møter motstand eller tvert imot får drahjelp? Jeg retter et særlig søkelys på potensielle interessekonflikter mellom lokale aktører. Bourdieus feltteori og kapitalbegrep kan fange inn de lokale prosessene (Bourdieu & Wacquant, 1992; Broady, 1991). For å forstå disse prosessene er det viktig å belyse den sosiale entreprenørens evne til å mobilisere ulike former for kapital (ressurser).

Metode

Det empiriske materialet for dette kapittelet er innhentet i en undersøkelse av selvorganisert selvhjelp i lokalsamfunn i tidsrommet 2011–2013. Jeg intervjuet 12 nøkkelpersoner som representerte selvhjelpsfrivillige, fagpersoner, kommunale ledere og politikere. Jeg har også foretatt en dokumentanalyse av den lokale selvhjelpsorganisasjonens egne rapporter, brosjyrer og nettsider.

Prosjektlederens rapport (Vang, 2010) er en sentral empirisk kilde her fordi den inneholder en kronologisk fremstilling av en rekke møter, vedtak og konkrete skritt i prosessen frem mot etableringen av et lokalt selvhjelpshus (LINK) i kommunen. Denne rapporten gjengir også e-postutvekslinger, brev, møtereferater, folkemøte- og seminarinnbydelser. Rapporten er skrevet som en slags statusrapport og kvittering for benyttede prosjektmidler, men er også i sin detaljrikdom et slags arkiv

for implementeringsprosessen. Rapportfremstillingens hovedtrekk har jeg kunnet sammenholde med intervjuene med andre nøkkelpersoner i kommunen.

Tabell: Intervjuer case-studie i kommunen.

Intervjuer:	Selvhjelpsfrivillig/ Ansatt selvhj.org.	Fagperson	Adm. leder, politiker	Sum
Kommunen	1	3	5	9
Selvhjelp Norge*	3	0	0	3
Totalt antall intervjuer	4	3	5	12

*Ansatt ved distriktskontoret i Tromsø eller ved Selvhjelp Norges hovedkontor i Oslo.

Det er viktig å poengtere at informantene svært ofte hadde mer enn én rolle i forhold til prosjektet. De kunne være involvert som både foreningsaktive, lokalpolitikere og fagpersoner, noe som er et typisk kjennetegn ved mindre lokalsamfunn. I tillegg til intervjuer med selvhjelpsfrivillige og ansatte har jeg gjennomført intervjuer med gruppedeltakere. Jeg har også hatt kortere feltobservasjoner i kommunen og har kunnet observere prosjektleder, andre selvhjelpsfrivillige, gruppedeltakere og lokale nøkkelpersoner i interaksjon under møter og seminarer. Prosessen som analyseres i dette kapittelet foregikk imidlertid forut for mine besøk i kommunen og er derfor basert på skriftlige kilder og retrospektive intervjudata.

Jeg hadde ikke noen relasjon til stedet eller til selvhjelpsorganisasjonene på forhånd. Utvelgelsen av intervjupersoner i lokalsamfunnet skjedde i samarbeid med den lokale prosjektlederen. Jeg kunne selv velge ut og ta kontakt med fagpersoner, kommuneansatte, foreningsledere og politikere, men gruppedeltakere og støttespillere i prosjektlederens sosiale nettverk uten formelle posisjoner ble forespurt gjennom prosjektlederen – i tråd med god forskningsetikk og krav fra Personvernombudet. Prosjektlederen omtales heretter stort sett som «entreprenøren», i sitatene er personnavnet byttet ut med «NN» og kommunens navn med «X kommune».

Analytisk tilnærming

Norsk selvhjelpsforum hadde på 2000-tallet begynt å definere selvhjelpsgrupper innenfor et «folkehelseperspektiv», og ønsket med dette

å fokusere på allmenn forebygging og understreke at samtalegrupper ikke bare var for mennesker med rusproblemer eller psykiske lidelser. Staten hadde i samme tidsrom oppfordret befolkningen om å ta mer ansvar for egen helse og de frivillige organisasjonene til mer samarbeid om velferdsutfordringene (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013; Helsedepartementet, 2003). Dette kom blant annet til uttrykk som «den andre samhandlingsreformen» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2011). Ved å gjøre «folkehelse» til et sentralt nøkkelord og legge hovedaktiviteten inn i det statsfinansierte prosjektet Selvhjelp Norge tilpasset Norsk selvhjelpsforum seg til de endrede politiske betingelsene.

Signalene om at befolkningen må ta mer ansvar for egen helse gjennom sine livsstilsvalg, sammen med en sterk samarbeidsinvitasjon til den frivillige sektoren, faller inn i en generell utviklingstrend i de vestlige velferdsstatene. Den nye styringsideologien har blitt kalt *governmentality* og dens virkemåte *governance* (Dean, 2006; Rose, 2006). Jeg forstår «governance' som en «myk» form for styring gjennom frivillig samarbeid fra organisasjoner og enkeltindivider som internaliserer og tar ansvar for myndighetenes målsettinger. Governance-teoretikere betrakter ikke dette samarbeidet og ansvarsdelegeringen som en ensidig manipulasjon fra oven, men som en form for «samstyring» (Vabo & Røiseland, 2008). Krefter i sivilsamfunnet kan opptre som aktører og oppnå innflytelse nedenfra gjennom *sosialt entreprenørskap*.

Entreprenør-begrepet har blitt brukt om lokale initiativtakere og «ildsjeler» som på ulike måter er innovative og som gjør en forskjell i samfunnsmessig forstand (Barth, 1967, 1972; Førde & Borch, 2010; Nyseth & Aarsæther, 2013). Sosialt entreprenørskap kalles av og til samfunnsentreprenørskap, men det er i begge tilfeller en betoning av et samfunnsnyttig formål:

> Sosialt entreprenørskap defineres til å identifisere et problem i samfunnet, som man søker å løse eller forbedre. Man gjør dette på en ny, innovativ måte, og ofte ved å starte en organisasjon eller bedrift. (Ingstad, 2009)

Sosialt entreprenørskap kan også springe ut av det man innenfor selvhjelpsbevegelsen kaller «selvhjelpsfrivillighet». Den lokale sosiale entreprenøren i kommunen har etter egen oppfatning en adekvat «løsning»,

i dette tilfellet et selvhjelpssenter, men må overbevise andre om hva problemet består i. Det er her entreprenørens prosjekt begynner. Kapittelet vil vise at sosialt entreprenørskap i større grad handler om hvordan man håndterer den vanskelige implementeringsprosessen, og i mindre grad dreier seg om hvor genial ideen var. Men utgangspunktet vil ofte være at entreprenøren har identifisert et problem som andre ikke har sett.

Prosessuelle studier av sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon (Førde & Borch, 2010; Førde, Kramvig, Gunnerud & Dale, 2013) viser at et samarbeid mellom flere lokale aktører, som er ulikt posisjonert, er nødvendig. For å drive prosjektet fremover er entreprenøren avhengig av «gode hjelpere» (Borch & Vestrum, 2010), og dette «iverksettelsesnettverket» (Røiseland, 1999) må fylle en rekke ulike roller og skaffe tilgang til nødvendige ressurser. I tillegg er myndighetenes rolle viktig, noe som peker tilbake på samstyringsmodellen.

Spørsmål en stiller seg når en studerer et innovativt prosjekt som Selvhjelpshuset LINK, kan være følgende: Hva ble gjort i kommunen for å etablere et selvhjelpshus der – hvordan gikk man frem for å få den nødvendige støtten fra folk i maktposisjoner? Hva ble gjort for å spre informasjon til befolkningen om en utradisjonell måte å takle personlige utfordringer på, og for å skape et samarbeidslag som fikk dette «opp å stå» i et lite lokalsamfunn nordpå?

Hvordan kan vi forstå dynamikken i de interne relasjonene mellom selvhjelpsprosjektet og andre aktører i kommunen som forholder seg til den samme målgruppen? Dersom vi definerer alle aktørene som et *lokalt helse- og velferdsfelt*, kan vi undersøke dette samspillet ved hjelp av Bourdieus felt-teori.

Et *felt* er et system av aktører som kjemper om posisjoner innenfor et område hvor de forstår spillereglene og strever etter de samme godene, ifølge Bordieu. Hans *felt-teori* hevder at det ofte vil være et konkurranseforhold mellom ulike aktører innenfor et felt, og at staten også kan ha en regulerende rolle og påvirke «spillereglene» (Bourdieu & Wacquant, 1992). En «nykommer» på feltet vil ofte oppfattes som forstyrrende for de som er der fra før, og risikerer forsøk på å bli utdefinert (Fligstein & McAdam, 2010). For eksempel kan helsetjenestepersonell stille spørsmål ved at psykiatriske pasienter går i samtalegrupper uten en behandler og dermed

stemple dette tiltaket som illegitimt. Kampen om å etablere en ny virksomhet må derfor sees i sammenheng med og i relasjon til de andre aktørene som opererer i det samme feltet. Slike prosesser kan analyseres med Bourdieus kapitalbegrep – altså ved å analysere kampen om posisjoner som en kamp om å allokere ulike typer kapital. *Økonomisk kapital*, i form av materielle ressurser, er ikke den eneste formen for kapital som leder til makt eller avmakt innenfor et felt. Bourdieu bruker begrepet *sosial kapital* for å betegne nettverksressurser, nyttige kontakter, informasjonstilgang, kommunikasjonskanaler og omdømme. Bourdieu bruker også betegnelsen *kulturell kapital* om kunnskap, språk og evne til å mestre sosiale koder og etikette. Kulturell kapital vil ofte dreie seg om kompetanse, både formell kompetanse og ulike former for erfaringskunnskap. *Symbolsk kapital* dreier seg om sosial anerkjennelse, omdømme, legitimitet eller ære. Aktørene innenfor feltet definerer hva slags ressurser som er gyldige innenfor de ulike kapitalformene, og dersom staten er involvert som en aktør, kan den ha en overordnet definisjonsmakt.

Ved hjelp av Bourdieus felt-teori vil jeg undersøke hvordan entreprenøren rent konkret arbeidet for å realisere prosjektet om et selvhjelpshus i kommunen. Hva er avgjørende for om et prosjekt lykkes eller ikke? Kan en mer inngående analyse av prosessen, betraktet som en form for ressursmobilisering i henhold til Bourdieus kapitalformer, gi oss bedre forståelse? Kan en analyse av prosessene som ledet frem mot selvhjelpssenteret i kommunen, samtidig gi oss innsikt i hva sosialt entreprenørskap i praksis handler om? Som en innledning til behandlingen av slike spørsmål vil jeg i neste avsnitt gi et kort riss av prosjekt LINKs utviklingshistorie.

Hvordan fikk Selvhjelpshuset LINK gjennomslag i en liten kommune?

Prosjekt Selvhjelpshuset LINK ble startet i 2006 etter initiativ fra leder for Angstringen Nord, som hadde egen erfaring med grupper, både som deltaker og igangsetter av grupper. Entreprenøren ønsket å spre kunnskap om selvorganiserte selvhjelpsgrupper i sin hjemkommune. To år senere, vinteren 2008, ble Stiftelsen Selvhjelpshuset LINK opprettet og sikret kommunal driftsstøtte med entreprenøren som deltidsansatt.

Det ble igangsatt flere grupper med fast møtepunkt i lokalene og hele tiden drevet et aktivt informasjonsarbeid. Selvhjelpshuset LINK har gjennom en drøy ti-årsperiode bidratt til å starte opp og huse lokale grupper, formidlet informasjon om selvhjelp og arrangert seminarer for tjenesteytere og andre interesserte. Her skal vi imidlertid se nærmere på prosessen som ledet frem til etableringen av selvhjelpshuset. Fremstillingen er, som nevnt ovenfor, i stor grad basert på prosjektrapporten til prosjektlederen/entreprenøren, men den er på viktige punkter bekreftet gjennom intervjuer med entreprenøren, leder i Norsk selvhjelpsforum, den tidligere rådmannen og andre ansatte i kommunen.

Entreprenøren tok i begynnelsen av 2006 kontakt med kommunen for å søke støtte for sine ideer om å etablere et LINK, men fikk i første omgang ingen støtte. Entreprenøren visste at det fantes muligheter til å søke statlige prosjektmidler. I forbindelse med opptrappingsplanen for psykisk helse hadde Helse- og sosialdirektoratet utlyst midler til selvhjelpsprosjekter. Direktoratet hadde også fått en ny Nasjonal plan for selvhjelp (Helsedirektoratet, 2004) som understreket betydningen av selvhjelp i grupper. Entreprenøren hadde kontakter i Norsk selvhjelpsforum og denne Oslo-baserte stiftelsens prosjektorganisasjon Selvhjelp Norge. Leder i Norsk selvhjelpsforum/Selvhjelp Norge ble i fortsettelsen en nær rådgiver for den lokale entreprenøren. Et råd var å ta direkte kontakt med kommunens rådmann for å be om støtte i prosessen videre. Rådmannen stilte seg positiv til initiativet, noe som medførte at det ble utarbeidet en søknad basert på et samarbeid mellom kommunen og Selvhjelp Norge.

Målsettingen med prosjektet ble formulert slik:

> Å etablere et nøytralt treffsted i X kommune, for å gjøre informasjon og igangsetting av selvhjelpsgrupper tilgjengelig for menneskene i X kommune, på tvers av diagnoser og problemer. (Vang, 2010, s. 11)

Kommunen hadde lovet å skaffe lokaler og innredning. Da direktoratet innvilget søknaden, gikk prosjekt Selvhjelpshuset LINK inn i en ny fase. I løpet av en prosjektperiode på to år måtte de gjøre selvhjelpssenteret kjent i befolkningen og ikke minst hos aktuelle målgrupper, og de måtte rekruttere deltakere til selvhjelpsgrupper basert på Selvhjelp Norges modell (se kapittel 2).

Entreprenøren var, som nevnt, selv aktiv innenfor Angstringen og hadde gjennom denne organisasjonen tidligere arbeidet for etablering av telefonbaserte selvhjelpsgrupper i Nord-Norge. I kommunen var det imidlertid ikke noen tradisjon for lokale selvhjelpsgrupper. Denne kommunen var slik sett i en situasjon som kan minne om mange andre norske lokalsamfunn. Selvhjelpsgrupper for mennesker som av ulike grunner kommer i en akutt livskrise eller som sliter med langvarige problemer knyttet til kronisk sykdom, sosiale belastninger eller traumatiske erfaringer, er ikke noe nytt i seg selv. I denne lokale konteksten kan selvhjelpsgrupper likevel karakteriseres som en sosial innovasjon, fordi man ikke hadde noen tradisjon for det. Når dette i tillegg ble lansert som grupper «på tvers» av ulike diagnoser og problemtyper, kan det ha virket enda mer ukjent for befolkningen. Dersom man hadde hørt om selvhjelpsgrupper fra før, var det større sjanse for at man hadde hørt om grupper for kreftrammede eller alkoholavhengige. Norsk selvhjelpsforum / Selvhjelp Norge hadde på dette tidspunktet lagd mye informasjonsmateriell om slike grupper, men det var en utfordring å skulle formidle dette i kommunen – og vinne tillit i befolkningen.

Rådmannen hadde blitt en viktig støttespiller på rådhuset og opp mot lokalpolitikerne, men det var også svært viktig å vinne gehør hos fagpersoner ansatt i sosialtjenesten og helsetjenestene. Innflyttingen i de kommunale lokalene og driftsstøtten betød ikke at kampen var vunnet. På mange måter var det nå den virkelige kampen begynte.

Informasjonsarbeidet måtte rette seg mot befolkningen og mot spesielle målgrupper via sosial- og helsetjenestene, for eksempel gjennom avisoppslag, internett, plakater og brosjyrer. Det kunne være avgjørende at Selvhjelpshuset LINK fikk legge ut brosjyrer på NAV-kontoret og at leger, psykologer, sosionomer og andre tjenesteytere ville tipse sine klienter om muligheten for å begynne i ei selvhjelpsgruppe. Kommunens mange frivillige foreninger var en annen arena for informasjonsspredning og derfor viktig å få med på laget.

For å komme videre med målsettingen om et LINK måtte det drives mer nettverksbygging. Informasjonsarbeidet overfor personer i administrative og faglige stillinger og lokalpolitikere hadde på mange måter en dobbelt målsetting: å gi folk i nøkkelposisjoner mer kunnskap om hva

selvhjelpsarbeid er og hvilket behov det er for grupper, og å skaffe seg støttespillere og motvirke at det ble skapt motstandere.

Entreprenøren beskriver samarbeidet med kommunen slik:

> Vi har jobbet tett sammen med kommuneledelsen i X. Vi har, som NN (leder for Norsk selvhjelpsforum) sa en gang, arbeidet sammen med kommunen både forlengs og baklengs, og har bygget opp et godt samarbeidsforhold til ledelsen i X kommune. Gode menneskelige relasjoner er viktig i selvhjelpsarbeid, uansett hvem vi er og hvilken rolle vi til enhver tid har i praksis. (Vang, 2010, s. 21)

Neste skritt var å invitere inn «mulige interesserte samarbeidspartnere» (Vang, 2010, s. 21) til et arbeidsseminar. Alle som ble betraktet som potensielle samarbeidspartnere – «en bredest mulig målgruppe av mennesker i organisasjoner og nettverk» (Vang, 2010, s. 21) – ble personlig kontaktet før invitasjonsbrevet ble sendt ut. Folkehelsekoordinatoren i kommunen sørget for at entreprenøren fikk komme på et fagmøte for helsepersonell og informere om prosjektet og det planlagte arbeidsseminaret. Kommunelegen gikk i møtet god for dette og legitimerte at de kunne prioritere tid til seminaret. Flere hadde behov for å diskutere spørsmål om taushetsplikt, noe det ble gitt rom for.

Arbeidsseminaret hadde innlegg ifra kommunens varaordfører, mens selvhjelpsorganisasjonene var representert ved representanter fra LINK Oslo og Norsk selvhjelpsforum. I tillegg hadde én ifra Helse- og sosialdirektoratet et innlegg. De eksterne bidragsyterne kan ha vært viktige for å legitimere prosjektet overfor befolkningen og fagmiljøene. Arbeidsseminaret 14. september 2006 markerte samtidig den formelle åpningen av Selvhjelpshuset LINK.

Seminaret hadde 50 deltakere. Blant lokale tjenesteutøvere finner vi: ergoterapeut, psykiatriske sykepleiere, kommunelege, helsesøster, kulturkonsulent, personalansvarlig i kommunen, skolefaglig ansvarlig, bibliotekar, barnehageleder, sosialleder, flyktningkoordinator, folkehelsekoordinator, daglig leder for dagsenteret (psykisk helsearbeid), tannlege, trygdekontoret. Det kom også representanter for regionale tjenester og frivillige organisasjoner i nabokommuner eller på regionalt nivå, som Bikuben brukerstyrt senter, rådgiver hos fylkesmannen i Troms, diakoniutvalget, enkelte bygdeutvalg, Pensjonistforeningen, organisasjonen

Pårørende til spillavhengige (PTS), Hørselshemmedes forbund, Afasiforeningen, Mental Helse, Angstringen Alta, Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL), Sanitetsforeningen og Husflidslaget (Vang, 2010, s. 31).

Nettverksarbeidet har også vært viktig i forhold til å få pressen interessert i prosjektet. Entreprenøren forteller om hvordan hun ble tipset om å gå via ordføreren og varaordføreren som gjennom Arbeiderpartiet hadde gode kontakter i A-pressen. Slik fikk entreprenøren kontakt med en journalist i avisa Nordlys, som lagde en reportasje om prosjektet der både varaordfører, folkehelsekoordinator og entreprenøren ble intervjuet. Entreprenøren fikk også et samarbeid med lokalavisa Framtid i Nord, som har kontor ved kommunesenteret, om dekning av fremtidige aktiviteter og annonsekjøp. NRKs distriktskontor lagde også en reportasje om arbeidsseminaret og åpningen. Lokalbefolkningen fikk se tv-bilder fra den forventningsfulle entreprenøren i frisørstolen noen timer før det braket løs, og senere fra selve seminaret.

Den brede oppslutningen om arbeidsseminaret, deltakelsen fra sentrale lokalpolitikere og utsendingene fra den nasjonale selvhjelpsorganisasjonen og Helse- og sosialdirektoratet gjorde at Selvhjelpshuset LINK fikk den åpningen som entreprenøren hadde ønsket seg. Mediedekningen gjorde antakelig det nye selvhjelpssenteret kjent i brede lag av befolkningen. Selv konstaterte entreprenøren at: «Media har vist seg å være en viktig samarbeidspartner og nødvendig aktør i markedsføring og informasjonsarbeidet» (Vang, 2010, s. 30).

I ettertid sier den daværende rådmannen at han alltid har hatt troen på idéen bak selvhjelpsgruppene, men det at det kom foredragsholdere fra Oslo, betydde mye for å få gjennomslag lokalt:

> Det at NN var der som pådriver, var engasjert og fikk folk med seg … Det er avhengig av «ildsjeler»! Det er også viktig at kommunen støtter – både økonomisk og moralsk. Viktig! NN var en sånn «ildsjel»! Og så er det bra at det var sentrale støttespillere med også, slike som lederen for Norsk selvhjelpsforum. En dyktig person som kom og holdt foredrag. Det betydde nok også mye for de profesjonelle helsetjenestene. Det bidro til å få litt gjennombrudd der, selv om jeg er litt usikker på status nå. (intervju)

Den tidligere rådmannen beskriver, i likhet med entreprenøren, de lokale helsearbeiderne som delvis avventende og litt skeptiske. Det ville vært svært vanskelig, kanskje umulig, for entreprenøren å overbevise fagmiljøene uten å ha et solid lag av støttespillere i ryggen. En viktig alliert i så måte ble kommunens folkehelsekoordinator – en stilling som ble innført i forbindelse med den nasjonale satsingen på folkehelse.

Entreprenøren sier at det er innenfor fagmiljøene at hun har merket mest skepsis, og muligens også litt motstand, mot selvhjelpsidéen. Entreprenøren mener at dette kan bero på misforståelser blant enkelte fagpersoner som frykter at selvhjelpsgruppene rekrutterer psykisk syke mennesker som kan bli dårligere av gruppeprosesser uten profesjonelle ledere.

Da jeg intervjuet fagpersoner i kommunen i 2011 og 2012, var det ingen som argumenterte mot Selvhjelpshuset LINK eller verdien av selvhjelpsgrupper. Det er vanskelig å si hvorfor informantene uttaler seg positivt i intervjuene, når både entreprenøren og andre lokale pådrivere for selvhjelpsgrupper har opplevd å møte motstand i fagmiljøene. Det kan ha noe med tidspunktet å gjøre, at tiden har arbeidet for Selvhjelpshuset LINK og at selvhjelpskonseptet på den tiden intervjuene ble gjort, var mer allment godtatt – også i fagmiljøer som tidligere var mer skeptiske. En annen mulighet er at informantene underkommuniserer sin egen skepsis i intervjuene. Prosjektet hadde blitt støttet finansielt av direktoratet, og eksperter fra Oslo hadde kommet til kommunen og gitt entreprenøren støtte. Det vil uansett fortelle noe om hva som oppfattes som de mest «stuerene» (hegemoniske) oppfatninger av selvhjelpsgrupper i kommunen på denne tiden. At ingen av de intervjuede fagpersonene ville «flagge» direkte motstand, indikerer at informasjonskampanjene har fått et visst gjennomslag. Samtidig kan den motstanden som entreprenøren fornemmet, bety at den symbolske kampen om Selvhjelpshuset LINKs omdømme ikke var vunnet en gang for alle.

Neste skritt var å invitere enkeltpersoner og frivillige organisasjoner til å møte opp på tirsdagskvelder for å dele erfaringer, få mer informasjon og vurdere eget behov for selvhjelpsgruppe (Vang, 2010, s. 35). Det ble satt inn gjentatte annonser i lokalavisene, og det kom 10–20 personer hver tirsdag. Det var tydelig at de som kom satte pris på å få et treffested, men det resulterte ikke i noen selvhjelpsgruppe. Etter en måneds tid trakk

entreprenøren en konklusjon om at dette var blitt noe annet enn det som var intensjonen med selvhjelpssenteret.

> Folk som egentlig ikke hadde tenkt å begynne med selvhjelp, eller som ville gå i selvhjelpsgrupper kom. De var de samme som kom, de ønsket seg en sosial møteplass hvor de kunne møtes for å drikke kaffe og snakke med hverandre. Ut fra min egen opplevelse tenkte jeg at noe ikke stemte. Var dette meningen med møteplassen? (Vang, 2010, s. 36)

Selvhjelpshuset LINK annonserte nå et nytt møte, denne gangen et «åpent folkemøte» som skulle oppsummere «erfaringer fra Selvhjelpshuset LINK frem til nå» og dessuten få en kommentar fra leder i Norsk selvhjelpsforum / Selvhjelp Norge. Konklusjonen på møtet ble formidlet gjennom overskriften i en avisreportasje i lokalavisa: «Du må ha et problem» (Nilsen, 2006). Beskjeden heretter var at selvhjelpssenteret ikke var et sted man skulle gå for å være sosial og drikke kaffe, men et sted man søkte til dersom man erkjente at man hadde et problem og kunne vurdere å begynne i ei selvhjelpsgruppe. Dette medførte at færre kom til senteret på tirsdagskveldene, men også at den første selvhjelpsgruppa ble startet på slutten av 2006.

Det fremgår av prosjektrapporten at det ble gjort mye informasjonsarbeid overfor befolkningen, overfor kommunale tjenester, mot politikerne og til de frivillige foreningene. Entreprenøren utviklet ved hjelp av eksterne konsulenter og et lokalt trykkeri en informasjonsbrosjyre og en nettside. Hun inviterte seg inn i fagseminarer på arbeidsplasser i kommunen og lokale foreningsmøter. Annonser ble satt inn i avisene, og kommunens eget informasjonsblad informerte om Selvhjelpshuset LINK (Vang, 2010).

Lokalpolitikerne ble kontaktet og oppfordret til å skrive selvhjelpsarbeid inn i kommunale helsetjenesteplaner. Sommeren 2017 ble det også opprettet ei arbeidsgruppe som skulle fungere som ei referansegruppe for Prosjekt LINK og videreutvikle prosjektet. Høsten 2007 ble det nødvendig å tenke på hvordan driften skulle videreføres når prosjektmidlene tok slutt i 2008. Konklusjonen ble å søke kommunen om støtte til å opprette selvhjelpssenteret som en egen stiftelse med kommunale driftsmidler (Vang, 2010).

> Tanken om å etablere en stiftelse, ble spredt gjennom lobbyvirksomhet i det politiske miljøet i forkant av kommunestyremøtet den 20.12.07. Framtid i Nord skrev om saken slik at alle politikerne skulle være forberedt, men fremdeles hadde ikke saken plass på sakslista til kommunestyret … (Vang, 2010, s. 64)

Entreprenøren fikk en av politikerne til å reise saken i form av en interpellasjon på kommunestyremøtet. Politikeren forklarer senere at:

> Jeg lagde 1 ½ side, der jeg skrev om selvhjelpsforståelsen og arbeidet som var blitt gjort, og refererte til hva Dørum (tidligere statsråd) hadde sagt. Han sa at frivillighet var et supplement til det offentlige. (intervju)

Kommunepolitikerne ga positiv respons og ba administrasjonen om å se nærmere på søknaden som var blitt sendt. To måneder senere ble det vedtatt å gi stiftelseskapital og en årlig driftsstøtte. Dermed ble Selvhjelpshuset LINK etablert som stiftelse og sikret fast driftstøtte fra februar 2008.

Ordføreren fra den gang sier at han på et tidlig tidspunkt hadde tro på prosjektet, men at det var svært viktig at hun fikk en del sentrale støttespillere med på laget:

> At hun også fikk mange sentrale personer med som jobbet i lag med henne. (…) Du kan ha gode tanker og ønske om å starte noe som er bra, men det offentlige byråkratiet kan være tungt å komme gjennom (…). I det her tilfellet tror jeg at det var de riktige personene som ble med. Det var blant annet hun som var tidligere varaordfører og … og ei som ledet levekårsutvalget, … og jeg var også med å støtte dette her og … (intervju)

Selvhjelpshuset LINK ble tilknyttet det landsomfattende nettverket til Selvhjelp Norge og denne organisasjonens Distriktskontor for Nord-Norge. Entreprenøren fikk en fast 20 % stilling som daglig leder i det nye selvhjelpssenteret.

Sosialt entreprenørskap og ressursallokering

Kommunen er et lokalsamfunn som kan beskrives som sammensatt av flere felt. Jeg har nevnt det lokale helse- og velferdsfeltet som en særlig

relevant avgrensning, men også at vi også kan betrakte forenings- og organisasjonslivet som et mulig felt. De religiøse institusjonene og organisasjonene kan være et annet aktuelt felt. Feltteorien gjør det mulig å analysere motstand og rivalisering, spesielt når det introduseres en «nykommer» i feltet. De som er der fra før, vil kunne betrakte nykommeren som en trussel mot sine egne interesser og posisjoner, kanskje endog mot sin egen eksistens (Broady, 1991). Men muligheten for samarbeid og arbeidsdeling er selvsagt også til stede. Bourdieu beskriver kampen for å bedre sin egen posisjon i et felt, som en streben etter å allokere ressurser som har verdi innenfor feltet, ressurser i form av ulike former for kapital (Bourdieu & Wacquant, 1992).

Nykommer i feltet

Kommunen tok på seg rollen som samarbeidspartner i prosjektsøknaden til Helse- og sosialdirektoratet. Rådmannen spilte en aktiv pådriverrolle internt i administrasjonen og overfor politikerne. I prosjektrapporten gjengis en e-post fra rådmannen til etatslederne hvor han beskriver selvhjelpsgrupper som «et godt supplement til våre ordinære tjenester» og prosjektet som en sjanse til å bli «en pilotkommune» (Vang, 2010, s. 14).

Kommunen har bare 3200 innbyggere. Ikke bare kjenner de fleste aktørene hverandre på et mer uformelt og personlig plan, mange har også dobbelt- og trippelroller i lokalsamfunnet. Politikerne kan ha administrative stillinger i kommunen og i tillegg sentrale verv i frivillige organisasjoner. I den lokale politiske virkeligheten kan dette selvsagt slå begge veier: Muligheten til å trenere en beslutning kan være større, men sjansen til å få flere aktører til å dra i samme retning kan også være større.

Den lokale prosjektlederen kan beskrives som en sosial entreprenør for selvhjelpssaken i kommunen. Fokuset i dette eksempelet er dynamikken mellom entreprenøren og den lokale konteksten – forstått som sosiale felt.

Etableringen av Selvhjelpshuset LINK – et møtested, informasjonssenter og formidlingssentral for lederløse selvhjelpsgrupper i et lite lokalsamfunn – kan fortelle oss noe generelt om betingelser for sosialt entreprenørskap. Sosialt entreprenørskap betegner en innovativ virksomhet;

«nyskapingsaktiviteter som er retta mot å skape nye verdier og goder for samfunnet som helhet» (Førde & Borch, 2010, s. 17).

I analyser av endringsprosesser i lokalsamfunn som har tatt utgangspunkt i entreprenørskapsbegrepet, har betydningen av den lokale «ildsjelen», og denne enkeltpersonens ressurser i form av sitt sosiale nettverk, blitt sterkt vektlagt (Førde & Borch, 2010). Det har vært en diskusjon rundt betydningen av lokal kultur – om dette primært er en hemmende faktor for innovasjon, eller om kulturelle forutsetninger også kan spille en positiv rolle. Førde og Borch har en positiv tilnærming til kulturdimensjonen og skriver:

> I følge Lavoie (1991) handler entreprenørskap, det å oppdage nye muligheter, om kulturell fortolkning, det handler om å kunne lese komplekse situasjoner og bidra i lokale diskurser. Og det er kultur som gjør aktører i stand til å lese disse situasjonene. (Borch & Førde, 2010, s. 19)

Som det antydes i sitatet ovenfor, så er det ikke tilstrekkelig å ha en god idé, man må også kunne manøvrere gjennom det relativt uoversiktlige farvannet som ethvert norsk lokalsamfunn er. Den lokale konteksten må «leses», men den må også håndteres i nært samarbeid med de støttespillerne man har lykkes i å få med på laget. Det er en krevende og mangefasettert prosess å skaffe til veie de nødvendige tilgangene til økonomisk, sosial, kulturell og symbolsk kapital for at prosjektet kan bli levedyktig.

Likegyldighet, mistro og motstand er kjente fenomener i forbindelse med sosialt entreprenørskap, og det kan bunne i sammensatte årsaker. Feltperspektivet kan hjelpe oss her. En årsak til motstand kan være opplevd konkurranse om et «marked». Vi kan tenke oss en situasjon der en aktør har vært alene om å ha ansvaret for en bestemt oppgave eller målgruppe – relativt uforstyrret av andre aktører. Dersom en helt ny aktør kommer inn i bildet, vil det skapes en uavklart situasjon og potensiell trussel om å bli utkonkurrert, eller i det minste å måtte endre sin egen tilpasning. Nykommeren kan, på sin side, sette spørsmålstegn ved den etablerte organisasjonens opplevde eller reelle «monopol».

Idéen om et LINK ble ikke umiddelbart mottatt med åpne armer. Kravet om konkrete samarbeidsrelasjoner som ble rettet til andre lokale aktører innenfor det lokale helse- og velferdsfeltet, møtte også i starten

litt avventende eller skeptisk respons, ifølge intervjuet med entreprenøren. Endringer i kunnskaper om – og holdninger til – selvhjelp lokalt, bedrede samarbeidsforhold, viktige allianser og konkrete resultater kom som følge av en lengre prosess og etter at det var blitt nedlagt mye arbeid. Feltteorien gjør det mulig å analysere motstand og rivalisering når det introduseres en «nykommer» i feltet. De som er der fra før, vil kunne betrakte nykommeren som en trussel (Broady, 1991), men muligheten for samarbeid og arbeidsdeling er selvsagt også til stede. Jeg vil peke på noen viktige strategiske valg:

For det første søkte ikke entreprenøren å bli anerkjent som en likeverdig konkurrent til eksisterende profesjonelle tjenester og profesjonsbaserte ideologier. Selvhjelpshuset LINK skulle *ikke* være et alternativ *i stedet for* kommunens helse- og sosialtjenester. Hun søkte et samarbeid basert på *komplementaritet* – altså en forståelse av sitt eget virksomhetsområde som *et eget felt* eller *subfelt* ved siden av eller underordnet det eksisterende *helse- og velferdsfeltet*. Rådmannen definerte det på et tidlig tidspunkt som «et supplement». Det er selvsagt likevel mulig at andre aktører kan ha oppfattet dette annerledes, for eksempel at et LINK ville tråkke inn på deres faglige enemerker og være et konkurrerende alternativ. Jeg finner imidlertid ikke noe empirisk støtte for at entreprenøren har presentert seg selv og sin forståelse av selvhjelp på en slik måte.

For det andre la entreprenøren vekt på å bruke og bygge ut et personlig sosialt nettverk rundt prosjektet. Noen kjente hun fra før, men mange måtte hun ta kontakt med uten å vite hvordan de ville stille seg til prosjektet. Hun forklarte at hun som hovedregel ringte før hun sendte brev, og hun sikret seg tidlig støtte ifra innflytelsesrike nøkkelpersoner som ordfører, rådmann og lokale partiledere. Hun ble oppfattet som idealistisk og pågående, de som satt i maktposisjoner, visste etter hvert at de måtte ha saklige grunner til å avvise henne. Ifølge entreprenøren var engasjementet fra fagpersonene i kommunen varierende, men det var likevel tilstrekkelig støtte å hente.

For det tredje hadde hun en fordel av å kjenne den lokale konteksten. Hun var selv fra stedet og kjente den lokale kulturen, de ulike grupperingene og bygdene som til sammen utgjorde kommunen. Hun beskriver selv sine kommunikasjonsfremstøt som prøving og feiling og hun mener

at det ble gjort feil. Viktigere er det likevel at hun har klart å registrere dette og justere strategien. Hun har tilpasset budskapet om et selvhjelpssenter for den lokale befolkningen og tilsynelatende lykkes med å definere dette som et eget subfelt – en egen *nisje* blant kommunens og foreningenes mange tilbud (Barth, 1972). Den største utfordringen her kan ha vært å presentere selvhjelpsgruppene som noe man ikke ble stigmatisert av – for eksempel som noe for «alkoholikere» eller «psykiatriske pasienter», samtidig som målgruppa var folk som erkjente at de hadde et «problem» (Vang, 2010).

Dette forutsetter en vellykket avgrensning overfor andre aktører, vellykket i betydningen at de andre aksepterer avgrensningen. Selvhjelpsgruppene må da også bli vurdert og eventuelt anerkjent som «noe eget», ikke for eksempel som en amatørmessig behandlingsform eller kvasireligiøs form for sjelesorg eller en erstatning for familien. Selvhjelpsgruppeaktiviteten må verdsettes på sine egne premisser og ut fra egne kriterier – kriterier som skiller seg fra de som gjelder for de ovenfor nevnte virksomhetene. Det betyr også at selvhjelpsgrupper må bli anerkjent som dette av de andre aktørene innenfor helse- og velferdsfeltet.

Frivillige organisasjoner som selv organiserer selvhjelpsgrupper eller arbeider for pasienter eller brukeres interesser, kan også være potensielle konkurrenter til en ny selvhjelpsorganisasjon. Imidlertid har det ikke vært andre selvhjelpsorganisasjoner eller selvhjelpsgrupper lokalisert i kommunen før Selvhjelpshuset LINK. Selv om Selvhjelpshuset LINK promoterer Selvhjelp Norges modell for selvhjelpsgrupper, stilles ikke dette som noen betingelse for bruk av lokaler og fasiliteter. Andre organisasjoner kan få bruke lokalene hvis de vil opprette selvhjelpsgrupper. Entreprenøren sier at Anonyme Alkoholikere ville fått bruke lokalene hvis de hadde villet starte en lokal gruppe. Det eneste kravet er at gruppene ikke kan være del av et offentlig behandlingstilbud. Det markeres med andre ord en grense mellom frivillighet og offentlige tjenestetilbud.

Selvhjelpsgruppene defineres også som noe annet enn frivillig drevne treffsteder eller sosiale aktivitetstilbud. Det kan diskuteres om Selvhjelpshuset LINK har aktiviteter som går inn på brukerforeningenes virksomhetsområder, når det arrangeres konferansepregete informasjonsmøter og lokale seminarer i form av såkalte «helsedugnader». Her har imidlertid

relevante lokale brukerforeninger også deltatt som medarrangører. Forholdet mellom Selvhjelpshuset LINK og andre lokale organisasjoner/grupperinger kan best karakteriseres som preget av arbeidsdeling og et begrenset samarbeid.

Selvhjelpshuset LINK også fått til et samarbeid med NAV-kontor, leger og offentlige psykiske helsetjenester slik at disse kan distribuere brosjyrer, gi informasjon om og i noen tilfeller anbefale selvhjelpsgrupper. Det er denne anerkjennelsen som noe faglig forsvarlig, men komplementært, fra andre viktige aktører med tilstrekkelig faglig autoritet som gir Selvhjelpshuset LINK den nødvendige symbolske kapitalen. Samtidig bekrefter dette at selvhjelpsgruppene langt på vei oppfattes som en *egen nisje* i det lokale helse- og velferdsfeltet – komplementært til så vel de kommunale støtte- og omsorgsordningene som til tilbudene fra sivilsamfunnets mange religiøse og humanitære foreninger og uformelle hjelpeordninger.

Økonomisk kapital, eller det materielle grunnlaget for et selvhjelpssenter

Økonomiske og materielle ressurser i form av et hensiktsmessig lokale, møbler, kontorrekvisita osv. er nødvendig for å drive informasjonsarbeid og romme selvhjelpsgruppemøter. Entreprenøren betraktet kommunen som både potensiell bidragsyter og samarbeidspart i søknader rettet mot statlige instanser. Den nye statlige tilskuddsordningen for selvhjelpsprosjekter ga en åpning. Kommunen kunne også se dette som en mulighet til å yte en egenandel for å utløse en større statlig bevilgning som ville komme innbyggerne til gode. Representanter for det lokale foreningslivet og en del viktige fagpersoner var tidlig mobilisert som støttespillere, slik at det relativt beskjedne økonomiske bidraget (under 100 000 kr) antakelig ikke ble satt opp mot andre eksisterende tilbud.

Da stiftelsen ble opprettet og det ble vedtatt å gi Selvhjelpshuset LINK kommunale driftsmidler, hadde de første selvhjelpsgruppene kommet i gang. Ordføreren den gangen sa da han ble intervjuet i denne undersøkelsen, at han anså dette som godt forebyggende arbeid og at kommunen ville spare inn langt mer penger dersom bare én person gjennom selvhjelp klarte å vende tilbake til arbeidslivet. Han la til at han visste om

minst ett konkret tilfelle der dette hadde skjedd. Slike tolkninger kan ha bidratt til at selvhjelpssenteret ikke ble oppfattet som «for dyrt» eller til fortrengsel for andre gode tiltak.

Prosjekt LINKs muligheter til å skaffe tilstrekkelig økonomisk kapital var imidlertid helt avhengig av *sosial kapital* i form av lokale støttespillere med riktige posisjoner. Det kan tenkes at kontaktene i Oslo også var nødvendige for å lykkes.

Sosial kapital, eller det nødvendige støtteapparatet

Nettverksarbeid og alliansebygging i de innledende fasene i prosjektet var en hovedoppgave for «ildsjelen» bak prosjekt LINK. Entreprenøren skriver i 2010 at: «Først i ettertid har jeg forstått viktigheten og nytten av denne nettverksbyggingen» (Vang, 2010, s. 21).

Entreprenøren kjente kommunen godt fordi hun var født og oppvokst der, men hun hadde bodd mye av sitt voksne og yrkesaktive liv et annet sted. Hun hadde mange kontakter inn i ulike miljøer, blant annet det læstadianske miljøet. Hun kom ikke «utenfra», men hun måtte likevel bygge opp det meste av sitt sosiale nettverk på nytt som godt voksen hjemflyttet sambygding. Hennes erfaring fra tillitsverv i brukerorganisasjonene Angstringen Nord og Mental Helse var en fordel i noen sammenhenger, men det kunne også være en ulempe i andre, for eksempel helsetjenestene. Som uføretrygdet hadde hun heller ikke en sterk sosial posisjon.

Hun forklarer i intervjuet at det «er vanskelig å bli profet i eget land» og at mange var skeptisk til henne og ideen om et selvhjelpssenter i kommunen. Hun beskriver hvor vanskelig hun syntes det var «å banke på rådmannens dør», en mann hun ikke kjente fra før, en mann med mye makt. At rådmannen ble en av hennes viktigste støttespillere, kan ha vært svært viktig for å vinne flere. Rådmannen ba etatslederne om å oppfordre sine ansatte om å gå på arbeidsseminaret – det kan ha vært avgjørende for at helse- og sosialtjenestene sluttet opp om dette.

De frivillige organisasjonene i kommunen er en annen måte å nå ut til befolkningen på. De kunne også lett oppfatte et LINK som en konkurrent

i forhold til kommunal økonomisk støtte, og muligens også i forhold til å gi velferdstilbud til befolkningen. Entreprenøren mobiliserte mye av foreningslivet som deltakere på arbeidsseminaret og de deltok også på senere fagarrangementer i regi av selvhjelpssenteret. De inntok en samarbeidsrolle istedenfor å betrakte Selvhjelpshuset LINK som en rival – og bidro for eksempel praktisk som medarrangør til enkelte møter. Entreprenøren fikk også komme på flere av foreningenes medlemsmøter for å fortelle om selvhjelpsgrupper og om det nye senteret.

Den norske kirke i kommunen og de religiøse organisasjonene og forsamlingene har ikke hatt noen direkte samarbeidsrolle. Intervjuene tyder ikke på at de har motarbeidet selvhjelpssenteret eller entreprenøren. En informant med god kjennskap til de religiøse grupperingene i kommunen, blant annet det læstadianske miljøet, sier følgende:

> Jeg har ikke klart å konkludere hva det er som har gitt Selvhjelpshuset LINK fotfeste her. Om årsaken er de eksisterende strukturene her, eller om det dekker et behov som før var udekket. Jeg tror imidlertid ikke at de har klart å bryte ned eksisterende strukturer – det er heller et supplement. (fagperson/politiker)

Tolkningen av Selvhjelpshuset LINK som «supplement» – det samme uttrykket som rådmannen brukte overfor de kommunale tjenestene – antyder at selvhjelpsgruppene ikke oppfattes som å utfordre religiøse fellesskap og praksiser med sjelesorg. På den annen side kan det virke noe påfallende at det ikke har vært mer kontakt og samarbeid med Den norske kirkes menighet som jo har diakonal virksomhet, sjelesorg og støtte til sørgende som en del av sitt oppdrag. Mange norske menigheter har for eksempel opprettet sorggrupper. Kirkens diakoniutvalg deltok på arbeidsseminaret, men ikke på senere møter. Entreprenøren uttalte i intervjuet at «det virker som kirken har monopol på sorgen».

Kulturell kapital, eller kompetansen bak den nye satsningen på selvhjelp

Selvhjelpsbevegelsen vektlegger selv erfaringskunnskapen som sin viktigste kunnskapskilde, også når den er systematisert og fortolket av de

ansatte i Norsk selvhjelpsforum/Selvhjelp Norge og formidlet via brosjyrer, pamfletter og bøker. Entreprenørens tidligere erfaring både som gruppedeltaker og som selvhjelpsfrivillig ga henne allmenn anerkjennelse som selvhjelpsekspert. Etter hvert som Selvhjelpshuset LINK kom i drift, reiste hun mye rundt i Norge og informerte og kurset andre om selvhjelpsgrupper. Hun har også brukt sin selvhjelpskompetanse som igangsetter av selvhjelpsgrupper i kommunen og andre steder i Nord-Norge. Hun har dessuten lærerutdanning og benytter av og til uttrykk som viser en pedagogisk utdanning.

Entreprenøren sier selv at hun hadde sterkt behov for veiledning og støtte når det gjald å søke prosjektstøtte og utvikle og lede prosjektet. Denne kompetansen hentet hun inn ved at leder for Norsk selvhjelpsforum ble en personlig veileder. Denne lederen besøkte også kommunen flere ganger og bidro med faglige innlegg på seminarer og møter. Som nevnt deltok også en representant fra Helse- og sosialdirektoratet på minst ett av disse arrangementene. Folkehelsekoordinatoren i kommunen ble også etter hvert en medspiller som kunne levere folkehelseargumenter for dette nye tiltaket. Erfarne selvhjelpsfrivillige eller ansatte i Selvhjelp Norge prosjektet fra andre steder i Nord-Norge bidro også faglig på seminarer, kurs og informasjonsmøter sammen med entreprenøren. Samlet sett kunne Selvhjelpshuset LINK mønstre et ganske kompetent selvhjelpsfaglig korps.

En annen form for kompetanse dreier seg om kjennskap til den lokale kulturen i kommunen. Som sagt var entreprenøren selv fra bygda. Tilknytningen gjorde at hun sannsynligvis var i stand til å «lese» den lokale kulturen og tolke ulike typer respons eller mangel på respons bedre enn en som kommer utenfra. Som jeg har vært inne på, er dette viktige egenskaper hos en sosial entreprenør, samtidig som en entreprenør også må være i stand til å gå nye veier og bryte konvensjoner.

Her vil jeg trekke frem at det samtidig skjedde en sterkere vektlegging av folkehelse fra myndighetenes side. Som nevnt ble det gitt sentrale føringer om å vektlegge forebygging og samarbeide mer med frivillige for å oppnå dette. I kommunen fikk dette gjennomslag i nye helse- og rehabiliteringsplaner og opprettelsen av en egen stilling som folkehelsekoordinator.

Symbolsk kapital, eller den viktige omdømmekampen

Symbolsk kapital er i antropologiske studier ofte forklart som ære, prestisje eller positivt omdømme. Entreprenøren var, som nevnt tidligere, frivillig i brukerorganisasjoner innen psykisk helse. Dette ga henne tyngde i form av erfaringskompetanse, men samtidig kunne det også brukes mot henne eller bidra til noens fordommer. Det var viktig for henne å formidle at selvhjelpsgrupper på Selvhjelpshuset LINK ikke var et tilbud for psykiatriske pasienter – i hvert fall ikke spesielt for dem. Dersom det ble oppfattet som stigmatiserende å delta i gruppe i regi av selvhjelpssenteret, ville mye være tapt for selvhjelpssaken, slik entreprenøren så det. Det ville gi senteret lav symbolsk kapital i kommunens sivilsamfunn. Den andre fallgruven entreprenøren var opptatt av, var å ikke komme i diskreditt hos de profesjonelle tjenestene i kommunen. Selvhjelp måtte ikke pretendere å være likestilt med behandling. Som en av de intervjuede fagpersonene sa: «… det er litt farlig å si at selvhjelp er terapi! For da er du jo liksom i sånn … da kommer du kanskje litt sånn i konflikt med … medisin, altså ordinær medisin».

I tillegg til at de profesjonelle ikke måtte tolke selvhjelpsgrupper som en form for «alternativ behandling» – i intervjuet brukte en av informantene selv uttrykket «kvakksalveri» – er det svært viktig å bli oppfattet som forsvarlig og ansvarlig. Det vil ofte dreie seg om to ting: Det ene er at selvhjelpsgruppene ivaretar en form for taushetsplikt, det andre er at de ikke fungerer slik at deltakere med psykiske lidelser blir dårligere av det. Intervjuene avspeiler at dette har vært temaer som har blitt diskutert i møter mellom de selvhjelpsfrivillige og fagpersoner i kommunen.

En annen fagperson sa i intervju at skepsisen mot selvhjelpssenteret var sterkest i begynnelsen, at det var litt uklart om det skulle oppfattes som en form for behandling:

> Intervjuer: Du sa det har blitt oppfattet som å være litt i konkurranse til de profesjonelle? Var det i en tidlig fase?
>
> Fagperson: Ja. Nevnte da at hvis det var en med alkoholproblemer, for eksempel … tror de gikk ut med det. Det var skepsis på fagsiden. «De skal jo ikke drive med terapi!» Utenom det har det ikke kommet opp som tema. Den gangen

> konkurrerte de med fagsynet. Men jeg tror de har funnet sin nisje. Lekmannsprinsippet har fått feste.

Det har nok vært en viss skepsis hele tiden blant fagpersoner, men støtten fra rådmannen, Helse- og sosialdirektoratet, etatsledere og folkehelsekoordinator har bidratt til å gi selvhjelpssenteret tilstrekkelig symbolsk kapital. Samtidig kan det selv for positivt innstilte ansatte innenfor tjenesteapparatet ha virket uklart hva et «LINK» er for noe, siden selvhjelpsgrupper fra før er mest kjent som AA-grupper eller støttegrupper tilknyttet sykehus eller en pasientorganisasjon.

Informasjonsarbeidet er også et symbolsk arbeid i forhold til å skape et rom i folks bevissthet for begrepene «selvhjelp» og «selvhjelpsgruppe». I befolkningen har kanskje ordførernes støtte over tid, og med ulike partibakgrunner, og mye positiv medieomtale som blant annet har fremhevet kommunen som «pioner-kommune» og lignende, hatt størst betydning. Entreprenøren har gjort seg en del refleksjoner rundt spørsmål som: Hvordan formidle noe som lokalsamfunnet ikke har kjennskap til fra før, noe som mange ikke engang har et begrep om?

> Vi ser også at avisoppslag har vært nødvendig folkeopplysningsarbeid. Det er ikke vi selv som har skrevet dette, andre har vurdert arbeidet og formidlet det med sine egne ord. Kanskje journalistenes språk gjorde selvhjelp som fenomen mer tilgjengelig for menneskene rundt oss? (Vang, 2010, s. 30)

Selvhjelpshuset LINK trengte hjelp til å markedsføre seg selv. Under åpningen fikk det nye senteret to bilder i gave fra kommunen. Folkehelsekoordinatoren overrakte bildene som hadde abstrakte motiver og sa at de symboliserte «det litt diffuse som senteret enda opplevdes som for oss her i kommunen» (Vang, 2010, s. 31).

Konklusjon – sosialt entreprenørskap og samhandling med offentlige aktører

Distriktskommunen som studeres her, hadde svært liten tradisjon for selvhjelpsgrupper fra før. Likevel søkte de, i samarbeid med organisasjonen Norsk selvhjelpsforum, om prosjektmidler fra Helse- og sosialdirektoratet for å etablere et LINK, et «treffsted for mennesker som arbeider

med selvhjelp helt uavhengig av hvilken diagnose eller livsproblem vedkommende har» (Vang, 2010, s. 15). Slike selvhjelpsgrupper som verken var AA eller basert på en diagnose, virket ukjent, ikke bare for lokalbefolkningen, men også fagpersoner i kommunen.

Med statlige midler i ryggen, og støtte fra den sentrale kommuneledelsen, ble det utviklet en livskraftig organisasjon i løpet av prosjektperioden. Det ble avholdt konferanser, folkemøter og en rekke informasjonsmøter. Det ble også startet opp to selvhjelpsgrupper allerede før Selvhjelpshuset LINK ble formelt opprettet som en egen stiftelse med kommunale driftsmidler i 2008.

Hva var det med den lille distriktskommunen som gjorde at dette lyktes? Ifølge den lokale entreprenøren, av sambygdinger betegnet som en «ildsjel», så ble selvhjelpssenteret mulig «til tross for», ikke «på grunn av», egenskaper ved denne kommunen. De andre intervjuene gir heller ingen holdepunkter for at den lokale kulturen var mer mottakelig enn i andre lokalsamfunn, eller at den spesielt favoriserte en selvhjelpsorganisasjon. Den viktigste faktoren kan ha vært en lokal sosial entreprenør, som ikke bare var dedikert til å formidle den nye selvhjelpsbevegelsens selvhjelpsforståelse og realisere et selvhjelpssenter, men også hadde forutsetninger for å «lese» den kulturelle konteksten. Eksempelet Selvhjelpshuset LINK illustrerer også betydningen av å finne alliansepartnere og strategisk posisjonerte pådrivere, en effektiv kommunikasjonsstrategi og vilje til å justere kursen underveis.

Entreprenøren sier selv at «ingen blir profet i eget land», og det ligger nok mye egen erfaring bak dette utsagnet. Mistro kan ha vært begrunnet i at skeptikerne nettopp mente at de kjente henne. Entreprenøren overrasket mange i lokalsamfunnet med hva hun fikk til og anerkjennelsen hun fikk utenfra. Samtidig kan evnen til å «lese» den lokale kulturen ha vært avgjørende for å manøvrere seg gjennom denne prosessen.

Den formen for sosialt entreprenørskap som jeg har beskrevet i denne studien, er analysert som en kamp for å posisjonere seg gjennom mobilisering av ulike typer ressurser. Å skape et rom for selvhjelpsarbeid i distriktskommunen har dreid seg om å realisere tilstrekkelig økonomisk, sosial, kulturell og symbolsk kapital – til å etablere en ny nisje innenfor et lokalt helse- og velferdsfelt.

Eksempelet viser også hvor viktige alle de nevnte kapitalformene er for at et prosjekt skal lykkes. Man kan forestille seg at lokale ildsjeler engasjerer

seg for å etablere selvhjelpsgrupper, men at det stopper opp fordi de fysiske lokalitetene er uegnede, eller fordi økonomien til å drive informasjonsarbeid mangler. Man kan også se for seg et kommunalt finansiert selvhjelpsmøtelokale som står tomt, fordi ingen frivillige vil drive det eller ingen motiverer potensielle deltakere til å benytte det. Riktig kompetanse hos dem som skal drive et slikt senter, er også vesentlig, både for informasjonsarbeidet og for å bli tatt alvorlig av myndigheter. Å få anerkjent sin kompetanse er viktig for senterets totale omdømme, men det er heller ikke tilstrekkelig. Selv når de materielle betingelsene er på plass, det har et nettverk av støttespillere og det er dyktige folk til å drive senteret, kan prosjektet møte veggen. Dersom befolkningen oppfatter selvhjelpsgrupper som stigmatiserende, eller noe som ikke angår dem, vil det bli irrelevant. Dersom ansatte i den lokale helse- og sosialtjenesten mistror senteret og motarbeider det, vil det undergrave den legitimiteten som det er avhengig av.

Etableringen av Selvhjelpshuset LINK er et interessant eksempel på sosialt entreprenørskap i praksis. Erfaringen fra denne kommunen viser også et eksempel på en form for offentlig–frivillig samarbeid som er karakteristisk for de nordiske velferdssamfunnene: Den sosiale entreprenørens lokale troverdighet og handlingsevne ble støttet opp av de offentlige myndighetenes legitimeringsmakt og økonomiske incitament gjennom egne tilskuddsordninger.

Den symbolske kampen dreier seg ikke bare om å heve selvhjelpsgruppenes omdømme innenfor helse- og velferdsfeltet på de eksisterende premissene, men også om å endre definisjonen av hele feltet slik at selvhjelpens særpreg kommer bedre til sin rett. De statlige policy-dokumentene som peker ut folkehelsesatsing, en samarbeidsrolle for frivilligheten og sterkere vekt på allmenn forebygging, ga drahjelp til selvhjelpsprosjektet i dette lokalsamfunnet. Samtidig passet det lokale prosjektet som hånd i hanske for myndighetenes helsepolitiske målsettinger. Midt i mellom det lokale og sentrale, myndigheter og frivillige, har Norsk selvhjelpsforum spilt en nøkkelrolle.

Referanser

Barth, F. (1967). Economic spheres in Darfur. I R. Firth (Red.), *Themes in economic anthropology* (s. 149–174). London: Tavistock.

Barth, F. (1972). *The Role of the entrepreneur in social change in Northern Norway*. Bergen: Universitetsforlaget.

Borch, O. J. & Førde, A. (2010). Innovative bygder – en introduksjon. I O. J. Borch & A. Førde (Red.), *Innovative bygdemiljø* (s. 13–26). Bergen: Fagbokforlaget.

Borch, O. J. & Vestrum, I. (2010). Samfunnsentreprenøren og «de gode hjelperne». I O. J. Borch & A. Førde (Red.), *Innovative bygdemiljø* (s. 83–94). Bergen: Fagbokforlaget.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: University of Chicago Press.

Broady, D. (1991). *Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin* (2. korr. uppl. utg.). Stockholm: HLS förlag.

Dean, M. (2006). *Governmentality. Magt & styring i det moderne samfund*. Frederiksberg C: Forlaget Sociologi.

Fligstein, N. & McAdam, D. (2010). *Toward a general theory of strategic action fields* (Working Paper Series). Berkeley: Institute for Research on Labor and Employment, UC Berkeley.

Førde, A. & Borch, O. J. (2010). *Innovative bygdemiljø: Ildsjeler og nyskapingsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Førde, A., Kramvig, B., Gunnerud, N. & Dale, B. (2013). *Å finne sted: Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika forlag.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2011). *Innovasjon i omsorg*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2013). *Folkehelsemeldingen: God helse – felles ansvar*. [Oslo]: Departementenes servicesenter.

Helsedepartementet. (2003). *Resept for et sunnere Norge / folkehelsepolitikken*. Oslo: Departementet.

Ingstad, E. S. L. (2009). Sosialt entreprenørskap – en klargjøring av begrepet. I B. Schei & E. Rønnevig (Red.), *Vilje til endring. Sosialt entreprenørskap på norsk*. Notodden: Mother Courage.

Nilsen, T. (2006, 9. november). Du må ha et problem. *Framtid i Nord*.

Nyseth, T. & Aarsæther, N. (2013). Fra implisitt til eksplisitt komparasjon: komparativ metode i stedsforskning. I A. Førde, B. Kramvig, N. Gunnerud & B. Dale (Red.), *Å finne sted: Metodologiske perspektiver i stedsanalyser* (s. 221–236). Trondheim: Akademika forlag.

Rose, N. (2006). Governing 'advanced' liberal democracies. I A. Sharma & A. Gupta (Red.), *The anthropology of the state* (s. 144–162). Malden: Blackwell Publishing.

Røiseland, A. (1999). *Lokalsamfunn og helse. Forebyggende arbeid i en brytningstid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sosial- og helsedirektoratet. (2004). *Nasjonal plan for selvhjelp*. Oslo: Helsedirektoratet.

Vabo, S. I. & Røiseland, A. (2008). Governance på norsk. Samstyring som empirisk og analytisk fenomen. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift,* (1–2).

Vang, G. A. (2010). *En virkelighetsbeskrivelse av arbeidet med etablering og forankring av Senter for selvhjelp og mestring* Lyngen: LINK Lyngen/Lyngen kommune.